

KUTATÁSI EREDMÉNYEK – 2014

(Lezárult kutatások összefoglalói)

Címjegyzék

Cyber-bullying – Online kortárs bántalmazás iskoláskorú gyerekek körében 2014	2
A gyűlölet-bűncselekmények hatékony üldözésének jogszabályi és intézményi feltételrendszere I. Európai sztenderdek	3
A hatalommal (erőfölénnyel) visszaélés kriminológiai vonatkozásai. A társaságok (vállalatok) bűnözése – III. rész	4
Ifjúsági bűnmegelőzési vizsgálat a XII. kerületi középiskolások körében.....	4
Intellektus és terrorizmus találkozása: a Breivik affér – társadalmi okok és hatások	6
Az „Arab tavasz” tapasztalatai és hatásai az iszlamista terrorizmusra.....	7
A budapesti prostitúció rendészeti szempontú kutatása (A 2013. évi VIII. kerületi utcai prostitúció vizsgálatának folytatása)	8
A prostitúció különleges formái: a gyerekprostitúció és a férfi-prostitúció	9
Harmadlagos megelőzés és kilépés fiatalkorú pártfogoltak körében	10
Etnikai nyilvántartás a nemzetközi bűnügyi statisztikában.....	10
Jogi személyek körében végzett viktimológiai vizsgálatok módszertani problémái.....	11
A kriminalisztikai szakértői vélemények nemzetközi felhasználhatóságának tényezői.....	11
A bv. szervezet személyi állományára vonatkozó kutatás lehetőségei (TÁMOP 5.6.3. kiemelt projekt).....	12
Ügyészi szerep a jogsértők felelősségre vonásában és a polgárok jogainak védelmében.....	13
Az eljárás megszüntetésével vagy felfüggesztésével befejezett több ember sérelmére elkövetett emberölési ügyek vizsgálata.....	13
Felmentő ítélettel vagy nyomozás megszüntetéssel befejezett, fiatalkorúak és fiatal felnőttek által elkövetett emberölési ügyek vizsgálata	14
A pártfogó felügyelet szerepe a bűnmegelőzésben I.	15
A jogos védelem elvi és gyakorlati problémái	16
A tárgyalást kiváltó megoldások és ezek hatékonysága a hazai és az európai büntetőeljárásokban. Elterelési lehetőségek.....	17
A prostitúciós, illetve az ahhoz kapcsolódó bűncselekmények bizonyítási nehézségei.....	18
Az embercsempészet miatt indult büntetőügyek elméleti elemző vizsgálata.....	19
A cigányság és a vallás kapcsolatának bűnmegelőzési hozadécai	20
Szituációs bűnmegelőzés empirikus vizsgálata lakásbetörések elkövetőivel (ORFK-val közös kutatás: „Magyar épületek betörési kockázatának vizsgálata bűnelkövetők közreműködésével”) ..	21
Bűncselekmények által hátrányos helyzetbe került és áldozattá vált személyek felzárkóztatása (az Emberi Erőforrások Minisztériumának projektje keretében).....	22
A testi sértés bűncselekményének egyes szabályozástörténeti kérdései	23
A Rajk László és társai (valamint az ún. mellékperekben elmarasztaltak) a Budapesti Népbíróság és a jogutód, valamint a hadbírák előtt.....	24

I. KUTATÁSI FŐIRÁNYOKBAN BEFEJEZŐDÖTT KUTATÁSOK

1. ELSŐ FŐIRÁNY: TÁRSADALOM ÉS BŰNÖZÉS

Virág György – Parti Katalin:

Cyber-bullying – Online kortárs bántalmazás iskoláskorú gyerekek körében 2014

A *TABBY* (Threat Assessment of Bullying Behavior in Youth) *in Internet* (a továbbiakban *Tabby in Internet*) 2011-ben indult nemzetközi projekt, amely nyolc ország (Olaszország, Görögország, Ciprus, Bulgária, Lengyelország, Spanyolország, Franciaország és Magyarország) részvételével zajlik. Témája a gyerekek közti internetes bántalmazás volumenének felmérése és komplex kezelése. A gyakorlati cél minél több olyan pedagógus- és kortárs mentor kiképzése, akiktől a bántalmazott diákok segítséget kérhetnek. A projektnek része egy kérdőíves panelvizsgálat is, amelynek keretében 12–18 éves diákokat kérdezzük meg az online zaklatással kapcsolatos tapasztalataikról, a bevonódás módjairól, valamint a kezelési-megoldási módszereikről. A panelvizsgálat évi két kérdőíves felmérése között a pedagógusoknak és kortárs mentoroknak felnőtteknek szóló, valamint diákokat bevonó, érzékenyítő rendezvényeket kell szervezniük. Az utánkövetéses vizsgálat ennek a tevékenységnek mint irányított ingernek a hatásfokát méri.

2014-ben a programnak 20 iskolából összesen 30 pedagógus résztvevője volt. A 2013 decemberében és 2014 májusában felvett kérdőívet mintegy 1000, 10–18 éves tanuló töltötte ki a részt vevő iskolákból. Az adatokat többváltozós regresszió-analízis módszerrel dolgoztuk fel, melynek során korrelációt és szignifikáns összefüggést próbáltunk találni a nemek, az évfolyam, a népszerűség, az iskolai teljesítmény és az iskolai, valamint az online bántalmazásba való bevonódás gyakorisága között.

A **cybertérben való áldozattá válásról** megállapítható, hogy a kérdőívben felsorolt esetek lényegében ugyanazokkal a gyerekekkel, intézményi szinten jól elkülöníthető gyerekcsoportokkal történnek, és tipikusan egy áldozattal a kérdőívben felsorolt esetek majd' mindegyike megtörténik. Az áldozatok tipikusan lányok, és jellemzően azok a diákok, akik jónak ítélik meg tanulmányi teljesítményüket, és az iskolában áldozati vagy elkövetői szerepben azonosították magukat. Az **enyhe online bántalmazók** csoportjáról megállapítható, hogy az életkor előrehaladtával intenzívebbé válnak az elkövetői szerepek, és tipikusan azok a gyerekek az elkövetők, akik népszerűnek tekintik magukat az online közösségi térben. Ezen kívül, vagy elkövetőként, vagy áldozatként, de mindenképpen érintettek az iskolai bántalmazásban. A **súlyos online bántalmazókról** megállapítható, hogy azok a gyerekek tipikusan ilyenek, akik az *iskolában is* elkövetők, ám karakterük meghatározásánál a többi lehetséges magyarázó változó (így az életkor, az online népszerűség, az internethasználat intenzitása, az iskolai teljesítmény vagy az, hogy beszélnek-e a cyberbullyingról az iskolában vagy otthon) nem játszik szerepet. Az **iskolai bántalmazás áldozatává** válásban egyedül talán az iskolai (de nem az online) *népszerűségnek* van jelentősége, mégpedig minél inkább tartja valaki magát népszerűnek az iskolában, annál kevésbé volt az iskolában áldozat. Az **iskolai bántalmazás elkövetőjévé** válásban nem sikerült tulajdonság-együtteseket azonosítani. Megjegyzendő, hogy – a feltételezésektől eltérően – a biztonságos internetezésről való beszélgetés a szülőkkel és a tanárokkal csak enyhén szignifikáns mértékben csökkenti az iskolai bántalmazás elkövetésének intenzitását. Megállapítható tehát, hogy az iskolai tudatosságnövelő kampányok, illetve programok folyamatos fejlesztésére, azoknak a megcélzott korcsoport szükségleteihez való

alakítására van szükség ahhoz, hogy a programoknak valóban legyen tudatosságnövelő, illetve prevenciós hatása.

Az iskolai bántalmazás elkövetőire a *Tabby program* nem gyakorolt kimutatható hatást, ám áldozataira vonatkozóan sikerült szignifikánsan kimutatható hatást azonosítani. Ebből két dolog következik: olyan hatás húzódik a mélyben, amelyet a kutatásunk nem tett tárgyává, így nem is vehettük figyelembe mint faktort; mindazonáltal a *Tabby* folytatásában kifejlesztendő online videojáték az egyes – áldozati, elkövetői és kívülálló (*bystander*) – szerepekbe való beilleszkedés nyomán az egymás helyzetébe való beleélési képességet hivatott fejleszteni, ami pedig a *Tabby* első fordulójának hiányosságát küszöbölheti ki. 2015-ben a kutatás passzív szakaszába érkezik, amennyiben a rendelkezésre álló adatokat vetjük más szempontok szerint elemzés alá.

Bárd Petra – Solt Ágnes:

A gyűlölet-bűncselekmények hatékony üldözésének jogszabályi és intézményi feltételrendszere I. Európai sztenderdek

A gyűlölet-bűncselekmények jellemzői, a kutatás indokai

A gyűlölet-bűncselekmény kifejezés elsősorban kriminológiai kategória. Nem egy konkrét tényállásról vagy tényállásokról van szó: bármely bűncselekmény lehet gyűlölet-bűncselekmény, amelyet előítéletes indokból követnek el. A gyűlölet sokfajta bűncselekmény motivációja, ám itt nem egyénnel szembeni gyűlöletről van szó, hanem arról, hogy valaki kizárólag csoport-hovatartozása miatt válik áldozattá. Átfogalmazva *André Frossard* francia akadémikus híres megállapítását: gyűlölet-bűncselekmény az, amikor azért bántalmaznak valakit, mert megszületett. Mivel az elkövetők sokszor veleszületett, megváltoztathatatlan, illetve az identitást meghatározó tulajdonsága miatt választják ki az áldozatot, a cselekmény sértettre gyakorolt traumatizáló hatása, a sérülékenység, kiszolgáltatottság, magatehetetlenség érzése különösen súlyos lehet. A cselekmény a sértetten túl a sértett közösségére is megfélemlítő hatású lehet, társadalmi feszültségeket szíthat, vagy tovább fokozhat. Mindez önmagában indokolja a gyűlölet-bűncselekmények önálló kezelését, akár a csoporttal szembeni gyűlölet minősítő körülményként való értékelését, akár sui generis tényállás megfogalmazását. A vizsgálat a gyűlölet-bűncselekmények természetrajzának leírásán túl arra keresett választ, hogy Magyarország mennyiben teljesítette a vonatkozó nemzetközi kötelezettségeit.

Következtetések a jogalkotás vonatkozásában

A gyűlölet-bűncselekmények szabályozása akkor éri el célját, ha a jogalkotó átgondolja, hogy mely csoport miért védendő, szembenéz egy adott állam múltjával, a történelem során saját állampolgáraival szemben elkövetett bűnökkel, erről társadalmi vitát generál, majd végül a fokozottan védendő csoportok kiválasztásáért politikai felelősséget vállal. Ellenkező esetben ugyanis a törvényhozó gyakorlatilag bármely, tetszőleges, közös ismérvvvel rendelkező egyének csoportját fokozott védelemben részesíti. Egy arra éretlen társadalomban a jogalkotó nincs abban a helyzetben, hogy egy kisebbségvédelmi, és a többségi társadalomban viszonylag népszerűtlen tényállást értelmesen szabályozzon.

Következtetések a jogalkalmazás vonatkozásában

A gyűlölet-bűncselekmény tényállások felhívására a gyakorlatban rendkívül ritkán kerül sor, különös tekintettel az áldozatvédelmi kutatások eredményeire, amennyiben a vizsgált kisebbségi közösségek vonatkozásában minden harmadik embert ért már ilyen jellegű bűncselek-

mény az elmúlt öt éven belül. A tényállás alkalmazási nehézségei az áldozatok jogtudatosságának hiányára, a nyomozó hatóságok ignoranciájára, az intézményi diszkriminációra és arra vezethetők vissza, hogy a nemzetközi joganyagban kimunkált ún. „gyűlölet mutatói” – a ki-mondott vagy leírt szavak, kifejezések kivételével – alkalmatlanok arra, hogy azokon keresztül a bíróság előtt kétséget kizáróan bizonyítást nyerjen a csoport elleni gyűlölet mint motívum.

Irk Ferenc:

A hatalommal (erőfölénnyel) visszaélés kriminológiai vonatkozásai. A társaságok (vállalatok) bűnözése – III. rész

Az erőfölényt a szakirodalom a gazdasági tevékenységek körére korlátozza, bár nem kétségesen ennél sokkal nagyobb kört érint, hiszen a biológiai és a társadalmi túlélés egyik fontos eleme. A gazdasági erőfölény lehetőséget nyújt a piaci szereplőnek arra, hogy a releváns piacon a hatékony versenyt korlátozza. Alanyai lokális, regionális és interkontinentális magánvállalatok, amelyek sok esetben szoros kapcsolatokat tartanak fenn kormányzati szervekkel.

Értelmezésünkben az erőfölénnyel visszaélés szinonimája a hatalommal való visszaélésnek. A megvalósulás mértéke függ a környezettől, a lehetőségektől és a döntést hozó embertől. Az erőfölénnyel visszaélés eszközei és módszerei közé tartozik a gazdasági kényszer, a megtévesztés, a lobbitevékenység, és a lehetséges kárkövetkezmények territoriális (földrajzi értelemben vett) áttelepítésének mint felkínálkozó lehetőségeknek alkalmazása, továbbá a politikai nyomásgyakorlás, a laza jogi szabályozás és a kulturális normák adta feltételek kihasználása.

Az erőfölénnyel való visszaélés hatásai és következményei között kiemelésre kívánkozik, hogy az előnyök többnyire rövidtávon jelentkeznek, hátrányai pedig gyakorta már rövidtávon, de jellemzőbben hosszútávon mutatkoznak meg. Épp ezért új kihívásokra végre új válaszok kellenének – de többnyire a régiek maradnak. *Erőfölény, erőfölénnyel visszaélés* a szándékos bűncselekmények többségének lényegi jellemzője. A megállapítás mind a makro-, mind a mikrokriminalitásra érvényes. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy sem maga a jelenség, sem az elkövethetőség indoka nem új, csak mind a tartalom, mind a forma tér el a korábban megszokottól. Sajnos maga a válasz-stratégia sem lép túl a tradíciókon, s már csak emiatt is az új körülmények közepette vagy késik, vagy – többnyire – inadekvát, illetve jellemzően a kettőnek az elege. Az erőfölénnyel visszaélés társadalmi veszélyessége épp ebben rejlik.

2. MÁSODIK FŐIRÁNY: BIZTONSÁG, KÖZBIZTONSÁG

Ritter Ildikó:

Ifjúsági bűnmegelőzési vizsgálat a XII. kerületi középiskolások körében

A vizsgálat célja a Budapest XII. kerület középiskolaiba járó, 10. osztályos fiatalok viktimológiai érintettségének és jellemzőinek, továbbá az ifjúságot célzó bűnmegelőzés jelenlegi helyzetének feltárása és megismerése volt. A vizsgálat a BRFK XII. kerületi Rendőrkapitányság együttműködésével készült.

A vizsgálat módszerülönkitöltős kérdőívek alkalmazását választottuk. A mintavételi keretet a XII. kerület középiskoláiba járó 10. osztályos tanulók alkották. A mintanagyság 344 fő volt.

Főbb eredmények

A kerületben a 2013. évre vonatkozó kriminálstatisztikai adatok és a jelen viktimológiai vizsgálat eredményei alapján a fiatalokúak sérelmére elkövetett bűncselekmények vonatkozásában a **latencia** megközelítőleg kilencszeres, azaz kilencszer több cselekmény történt 2013-ban a sértettek önbevallása alapján, mint amennyi a hatóság tudomására jutott.

Ez a latenciaérték pusztán azt mutatja, és nem szerencsés másként értelmezni, hogy a megtörtént bűncselekményeknek csak egy töredéke jut a hatóságok tudomására. Minél fiatalabb a sértett személye, illetve minél kisebb a szociális távolság az elkövető és a sértett között, annál nagyobb latencia valószínűsíthető.

Ez nem a bűnüldözés, a bűnüldöző hatóság eredménytelenségét tükrözi, pusztán azt, hogy a lakosság vagy a sértettek nem igénylik feltétlenül minden esetben a hatósági beavatkozást, vagy bizonyos okok miatt nem tudnak, nem mernek a hatósághoz fordulni.

Ugyanakkor ráirányítják a figyelmet arra, hogy viktimológiai vizsgálatok hiányában pusztán a kriminálstatisztikai adatok alapján történő intervenciók vagy megelőzési stratégiák esetlegesek, legtöbbször hatástalanok és költségesek.

Mindezek ellenére a mintába került személyek a XII. kerületet a budapesti átlagnál jóval biztonságosabb kerületnek tartják.

Két szintéren vizsgáltuk a személyes érintettséget, a viktimizációs tapasztalatokat. Egyrészt az iskolán kívül, a szórakozáshoz kapcsolódó esti időszakban, illetve az iskolán belül.

A vizsgálat eredménye azt jelzi, hogy a magát bűncselekmény áldozataként definiált megkérdezettek egy része olyan cselekmény áldozatává vált, amely a hatályos büntető törvénykönyv alapján nem minősül bűncselekménynek. Ugyanakkor a megkérdezettek egy része ezt egyértelműen viktimizációnak élte meg; a cselekmény félelmet, szorongást, frusztrációt, bizonytalanságot eredményezett.

Az eredmények azt jelzik, hogy bár az iskolákban előfordulnak bűncselekmények vagy olyan események, amelyeket a sértett annak gondol – vagy éppen a szubjektív értékelésével annak él meg –, a vizsgált populációra vonatkoztatva nem igazak azok a megállapítások, hogy

- sok bűncselekmény történik az iskolákban,
- a fiatalok egymással szemben túlságosan erőszakosak,
- az iskolákban gyakori a kábítószer-fogyasztás.

Ugyanakkor elgondolkodtató, hogy az áldozattá vált fiatalok a legkevésbé a pedagógusokkal osztják meg az iskolán belül ért sérelmeiket.

A megkérdezettek több mint egyharmada szerint szükség van **iskolarendőrre**. Okként leggyakrabban a biztonságérzet növelését jelölték meg. A biztonságérzet növelésén túl a normasértések feltárását és szankcionálását említették a diákok leggyakrabban. Kérdés, hogy az iskolán belüli rend fenntartására képes, illetve alkalmas lehet-e egy rendőr, illetve, hogy egyáltalán ez beilleszthető-e a rendőr kompetenciájába? A megkérdezettek több mint 40%-a bizonytalan volt a tekintetben, hogy szükség van-e az iskolában iskolarendőrre, azonban minden negyedik megkérdezett (24,5%) úgy vélte, hogy nincs. A rendőr iskolai jelenlétét elutasítók jellemzően azzal érveltek, hogy az iskolán belül a rend fenntartása a *tanárok feladata*.

Póczik Szilveszter:

Intellektus és terrorizmus találkozása: a Breivik affér – társadalmi okok és hatások

Az Anders Behring Breivik által megvalósított és sok áldozatot követelő merénylet korszakhatárt jelent az európai terrorizmus történetében. Breivik eszmeileg a nyugat-európai etnocentrikus (szemifasiszta) politikai erőszak hagyományába illeszkedik, de annak egészéből, mind ideológiai, mind technikai tekintetben kiemelkedik. A Breivik által 2011. július 22-én a norvég fővárosban és Utøya szigetén elkövetett, 77 áldozatot követelő tömegmészárlás valódi nóvumot jelent két szempontból is. Breivik esetében ismét összekapcsolódott az intellektus a szélsőséges terrorral, részben ettől válik különösen veszélyessé. A Breivik tollából származó közel 1000 oldalas írásos anyag a média beállításával szemben egyáltalán nem zavaros sületlenségek gyűjteménye, hanem a nemzeti önvédelem – Norvégia védelme az iszlám, a liberalizmus és multikulturalizmus, globális kapitalizmus ellen – gondolatának alappillére letámasztott szűk látókörű, de következetes gondolatmenet, amelyhez hasonló Hitler *Mein Kampf* című munkája óta nem született. Breivik, merőben eltérően más terrorakciók végrehajtóitól, talán éppen az intellektus és erőszak összefonódása okán, egy szűk kör számára ikonná vált, nem véletlenül jelentek meg a közösségi médiában Breivik-rajongói oldalak. Ennek kapcsán érdemes figyelni arra, hogy a magányos farkasként tevékenykedő terror-elkövetők valójában sohasem teljesen magányosak, hanem egyfelől egy közhangulat reprezentánsai, másfelől szűkebb társadalmi közegükben egy gyűlölettel telt és gyűlöletcselekményekre motiváló környezet veszi őket körül, amely folyamatos megerősítéseket küld. A másik nóvum a technikai kivitelezés. Magányos elkövetőtől aligha láttunk Európában eddig hasonlóan magas szinten megszervezett és kivitelezett terrorakciót. Míg a magányos farkasok rendszerint egy helyszínen egy vagy néhány áldozatra csapnak le, addig Breivik precízen tervezett akciója két helyszínen valósult meg, mégpedig változatos eszköztárral. Az egyik helyszínen robbanóanyagot, míg a másikon lőfegyvert használt. A merénylet igen jelentős anyagi kárt és rendkívüli méretű emberáldozatot követelt. Méretében mindkettő összevethető képzett terrorista kommandók (pl. Carlos-csoport) által megvalósított cselekmények okozta károkkal és áldozatokkal. Nem elképzelhetetlen a jövőben hasonló magányos farkasok megjelenése a szélsőjobb oldali terrorizmus területén. (Németországban 1990 óta 180 fő – általában bevándorlók –, halt meg rasszista cselekmények áldozataként.) Ennek megfelelően a titkosszolgálati, vagyis az alkotmányvédelmi és bűnmegelőzési/előfelderítési tevékenységet meg kell erősíteni és fokozott munkát kell kifejtetni azokon a közösségi (szubkulturális) területeken, ahonnan magányos elkövetők kiválása valószínűsíthető. Még ebben az esetben sem számolhatunk az ilyen elkövetők megjelenésének biztonságos kiszűrésével. A terrorelhárításban is fokozni kell a lakossági együttműködést, hiszen a közérdekű bejelentés az egyik legfontosabb eszköz a hasonló akciók megakadályozásában. Ennek kapcsán érdemes megjegyezni, hogy figyelemmel a cigánygyilkosságokra, Magyarországon is számolni kell magányos vagy erősen konspirált kicsiny csoportban tevékenykedő terrorista elkövetőkkel, ezért le kell számolni azzal a népszerű illúzióval, mely szerint az ország terrorfenyegetettsége alacsony: az európai összevetésben legalább átlagosnak vagy azt meghaladónak kell minősíteni.

Póczik Szilveszter:

Az „Arab tavasz” tapasztalatai és hatásai az iszlamista terrorizmusra

Az Arab Tavasz néven ismert társadalmi és politikai átalakulások sorozata a közel-keleti moszlim nagyrégióban jelentős társadalmi változásokat eredményezett és megváltoztatta a régióban jelen lévő erőszakos politikai törekvések szervezeti és ideológiai bázisát. A kutatás célja az ebben a vonatkozásban jelentkező újdonságok feltárása és prognosztikus következtetések levonása.

Az „Arab tavasz” néven ismert, és Észak-Afrika, valamint a Közel-Kelet több országára, sőt szinte egészére kiterjedő rendszerváltozási folyamat egy spontán tiltakozási mozgalom által kiváltott, de a továbbiakban az euroatlanti nagyhatalmi geopolitika által igen jelentős mértékben tervezett és levezényelt átrendeződés volt. A térségben – egyébként hatékonyan – működő diktatúrák, autoriter rendszerek és úgynevezett irányított demokráciák megbuktatására irányuló tiltakozó mozgalmak és spontán, majd a későbbiekben katonailag szervezett ellenállás külső politikai, titkosszolgálati és nem utolsósorban katonai támogatásának elsődleges deklarált célja az érintett országok demokratizálása volt. A belső erőkre támaszkodó demokratizálási kísérlet azonban a céllal merőben ellentétes végeredményekkel járt, amennyiben a Szíriától a Magrebig terjedő régiót politikai és társadalmi káoszba taszította, vetélkedő hadurak, törzsi alakulatok és konkurens hatalmpolitikai mozgalmak összecsapásainak színterévé változtatta, ezzel párhuzamosan pedig a nemzetközi térben tevékenykedő iszlamista terrorszervezetek új központjává lényegítette át. A terrorizmusnak olyan nagy kiterjedésű régiója keletkezett, amelyben az egymással szinte áttekinthetetlen, átfedésben álló, folyamatosan átalakuló, de olykor egymással is versengő terrorszervezetek tevékenységüket a szubszaharai régió egészére is képesek voltak kiterjeszteni. A jelenség érzékeltetésére egyetlen szervezet történetét és tevékenységét vizsgáltuk meg részletesen. Az észak-afrikai dzsihadista al-Mourabitoun új harci szervezet, amelynek előzményeit több korábbi szervezetben kell keresnünk. A Mourabitoun elnevezés az iszlám korai történetére utal vissza, nevezetesen az Almorávidák észak-afrikai birodalmára, amely hivatkozási alapként szolgált modernkori mozgalmak számára is, mint a libanoni szunnita milíciák vagy az egy brit konvertita által alapított iszlamista világmozgalom. A dzsihadista al-Mourabitoun közvetlen kezdetei algériai demokratizálásának kísérletét követő polgárháborúig nyúlnak vissza. A polgárháború során a Fegyveres Iszlám Csoport (GIA), amely az iszlamista fegyveres ellenállás vezető ereje volt, rövid időre összefogta a kormányhadsereg ellen harcoló alakulatokat, de hamarosan maga is bomlásnak indult. Levált róla egyik legerősebb eleme, a Prédikáló és Harcoló Szalafista Csoport (GSPC), amely később Iszlám Magrebhi al-Kaida (AQIM) néven működött tovább, mint a nemzetközi al-Kaida észak-afrikai képviselője. Az AQIM egyik felsővezetője, Mokhtar Belmokhtar, aki széles körű szervezett bűnözői hálózatot létrehozva a szervezet finanszírozásáról gondoskodott, a belső ellentétek miatt kivált, és egyesülve a Nyugat-Afrikai Egység és Dzsihad Mozgalom (MOJWA) erőivel, 2013 augusztusában új terrorista mozgalmat alapított. Belmokhtar ma Észak-Afrika legkeresettebb terroristája, számos merénylet, emberrablás elkövetője, és az In Aménas-i túsdráma fő felelőse. Az al-Mourabitoun tevékenységi területe elsősorban a Szahel-övezetre terjed ki, de igényt tart az egész észak-afrikai dzsihadista mozgalom ernyőszerzetének szerepére, jövője azonban nehezen prognosztizálható.

Tamási Erzsébet – Vaskuti Gergely:

A budapesti prostitúció rendészeti szempontú kutatása (A 2013. évi VIII. kerületi utcai prostitúció vizsgálatának folytatása)

A két éve tartó kutatás a józsefvárosi önkormányzat megkeresésével indult 2013-ban. A kerület vezetésének elsődleges célja az volt, hogy az utcákon megszűnjék a lakosságot zavaró prostitúciós tevékenység, azaz közrendészeti, közbiztonsági és közérkölcsei megfontolások alapján rendezze a kerület lakói számára a prostitúciót. Az első kutatási év végén nyilvánvalóvá vált, hogy a prostitúció rendészeti problémái nem állnak meg a kerületi határoknál, így a kutatást kiterjesztettük a főváros egészére, mivel képet kellett kapni a fővárosi kerületekben zajló utcai prostitúciós tevékenység nagyságáról, megjelenési formáiról. Át kellett tekinteni a kerületi rendőrségek eddigi prostitúcióval kapcsolatos tevékenységét, feladatait, gondjait, összegyűjteni a prostitúció jogi szabályozásának lehetséges módozatait és összeegyeztetni a szerzett információkkal. Helyzetfelmérésre volt szükség, amely részletesen, tudományos módszerekkel és szempontok alapján tárja fel a kerületben zajló prostitúciót. A prostitúció stigmatizált volta, ami párosul a konkrét számadatok, nyilvántartások hiányával, megszabta a kutatás vegyes módszertanát. A kutatás tudományos módszereit a megszerzendő információs forrásokhoz kellett igazítani, így aktavizsgálat, statisztikai adatgyűjtés és elemzés, interjúkészítés, megkérdezés, sőt megfigyelés egyaránt szerepel a technikai megoldások között.

A vizsgálat a 2012 és 2014 közötti időszakra koncentrált, igazodva a vizsgálandó területen rendelkezésre álló adatok mennyiségéhez és fajtájához. Interjúk készültek a prostituáltak körében (25 fő) helyzetüket, körülményeiket, igényeiket érintve és jövőbeli elképzeléseikkel kapcsolatosan. Az adatgyűjtés a következő módszerekkel folyt: aktavizsgálat a PPKB 2012. és 2013. évi szabálysértési bírósági iratai közül (100 ügy) véletlenszerű kiválasztással, kérdőíves megkérdezés (37 fő) büntetés-végrehajtási intézetekben, a 23 fővárosi kerület rendőrkapitányságainak kérdőíves felmérése, valamint egy volt prostituáltakat segítő csoportban a megfigyelés módszerével. Ezen kívül interjúk készültek a prostituáltakkal foglalkozó civil szervezetek, az érintett önkormányzatok, a BRFK és a BM szakembereivel. Megtörtént a prostitúcióval kapcsolatos valamennyi szabálysértési statisztika összegyűjtése (KEHKK, OBH, BRFK, ORFK, ENYÜBS), ahogy a prostitúcióhoz kapcsolódó bűncselekmények az adott időszakban keletkezett fővárosi aktáinak (59 ügy), statisztikáinak feldolgozása is.

Első lépésben ki kellett jelölni a kutatás irányát, azokat a pontokat, amelyekre a vizsgálat kiterjedhet, felmérni a lehetőségeket és megtalálni az adekvát kutatási módszereket. Második lépésként a statisztikák beszerzése, majd a különböző hivatalok megkeresése volt cél.

A kutatás indításakor egyértelmű volt, hogy minden prostitúcióban érintettről szükséges információt gyűjteni. Azonban az információszerzés lehetőségeinek szétszórtsága, a hivatalok lassúsága, és más, a prostitúcióval szembeni tartózkodás gátolta a „logikus” kutatási lépések megszervezését.

A fővárosi prostitúció jelenlegi állapotának tudományos felmérésére jelen kutatás az első kísérlet. Ilyen kutatás, nem csak az OKRI-ban, de a magyar társadalom-tudományban az elmúlt 30 évben még nem volt. Az összegyűjtött adatok, információk mennyisége alapot ad egy kismonográfia elkészítéséhez, és messze meghaladja egy kutatási beszámoló terjedelmi és időkereteit. A további feldolgozás számos fontos részletre világíthat rá.

A kutatás középpontjában a prostituáltak szabálysértési vonatkozásai álltak, különösen a helyszíni bírság 2012. évi új szabályozási rendjének következménye, amely a rendőrség hatáskörébe helyezte a helyszíni bírság intézményét és bevezette a gyorsított eljárásokat. A következmény milliárdos pénzbírság és töredékes befizetés, azaz a hiábavaló szigorítás, ami megnövelte a rendőrségek, emberi, anyagi és időköltégeit, ugyanakkor a prostituáltak zaklatásnak minősítik az eljárásokat. Mindennek oka a törvény önkormányzatra vonatkozó

előírásainak kikerülése és be nem tartása, amelyre a szabálysértési bíróságok a végzésekből rendre hivatkoznak is. A hatalmas bírságok két év után elévülnek, a prostituáltak a megfizetés alól tömegesen külföldre menekülnek, gyakran emberkereskedelem áldozataiként térve vissza. A szakértők véleménye és a kutatás szerint is újragondolandó a prostitúciós törvény és az új szabálysértési törvény prostitúcióval kapcsolatos módja is. Ez azonban nem szakmai, hanem politikai elhatározás függvénye.

Tamási Erzsébet:

A prostitúció különleges formái: a gyerekprostitúció és a férfiprostitúció

A gyerek- és a férfiprostitúció alapvetően különbözik a heteroszexuális felnőtt prostitúciótól abban, hogy kik és milyen szexért fizetnek. Az utóbbi esetében a nemek különböző szexualitása, az előbbinél az életkor, azaz a szexuális érettség számít. A prostitúció képlete itt sem változott: szex, csere, morál. A megértéshez vezető út első lépcsője az emberi szexualitás működésében keresendő, ahhoz, hogy eljussunk a gyerekprostitúció összetett problémájához és a világméretű ellenharc sikertelenségének okaihoz. A következő stádium a felnőttek gyerekekhez való viszonyának történeti és társadalmi megismerése, majd ebből vonható le a gyerekekkel való fizikai, lelki és szexuális bánásmód formája is. A férfiprostitúció esetében korántsem beszélünk súlyos társadalmi sérelmekről, inkább a morális megítélés, valamint a szervezett bűnözéshez kapcsolódás jelent gondot. Mindkét esetben a titkosság, az intimitás szégyene vagy hiánya okozza a felderítési és bizonyítási nehézségeket.

A kutatás nem támaszkodhatott magyar empiriára, sem statisztikai elemzésekre, ugyanis az adatokhoz és a személyekhez való hozzáférés eseti, véletlen, vagy egyáltalán nem értékelhető a regisztrált adatok mennyisége miatt. Így a nemzetközi és a hazai másodlagos források alapján kaphatunk képet a problémákról. Az általam átvizsgált statisztikák (szabálysértési és bűncselekményekre vonatkozó információk) illusztrációnál többre nem alkalmasak. A szervezett bűnözésre, az emberkereskedelemre vonatkozó konkrét adatok és információk pedig rendkívül gyérek és jobbára óhajok; tervek, megállapodások írásba foglalására szorítkozik. A kutatás a nemzetközi szakirodalmat, statisztikákat és az empirikus kutatások eredményeit térképezte fel.

A gyerekprostitúció és a férfiprostitúció a számadatok szerint nem jelenthetne társadalmi szintű problémát. A gyerekek szexualitása és nem csak a felnőttekhez való viszonylatában, de létében is komoly probléma a felnőtt társadalom számára. Már annak megállapítása is vitákat generál, hogy ki a gyerek, hány éves a fiataikorú. A jogi életkori határok és a valóság nem fedik egymást, az ivarérett tizenéves „gyerekek” számít, miközben világszerte 13–14 éves korra tehető a szexuális élet kezdete. A vizsgálatok szerint a gyerekek 13–16 éves koruk között kezdik el a prostitúciót, rendszerint közvetítőkön keresztül, többnyire nevelőotthonok lakói vagy diszfunkciós családtól elszakadni akaró kamaszok. A fiataikorúak prostituálódásának egyik súlyos problémája, hogy a jogi szabályozás következtlen, sőt ellentmondó. A 2013-ban életbe lépett új Btk. önálló tényállása mutatja, milyen fontossá vált ez a kérdés. Ugyanakkor, amíg a gyermekprostitúció korhatárát a Btk. a tizennyolcadik életévhez köti, addig a szabálysértési törvény szerint a tiltott prostitúció tényállásában foglaltak a 14–18 év közötti személyekre is érvényesek. Mindez azt jelenti, hogy ha a 18. év alatti személy megszegi a szabálysértési előírásokat, elkövetőként kezelik. A szexuális felvilágosítás és az áldozatvédelem alacsony hatékonysága jól tükrözi a gyerekvilág iránti értetlenséget és aggodalmat. Ennek következménye, hogy védelmük kiemelten fontos, a hozzájuk való szexuális közeledés tiltott és szigorú jogi megítélés alá esik, miközben a megelőzés és a gyerekprostitúció kezelése adminisztratív és döntően felderítetlen marad. Teljességgel külön tárgyalják mindkét prostitúciós forma esetében a funkciót és az eredeti tartalmat. A pedofília megértése

és feltérképezése nélkül nem érthető és kezelhető a gyerekprostitúció, ahogy a homoszexualitástól nem független a férfiprostitúció sem. A szakirodalom áttekintése és a magyar empirikus anyagok ismeretében elmondható, hogy a két különleges prostitúció kezelése elméleti szintű, nemzetközi ajánlások, konferenciák, felhívások, kampányok központi tárgya, de sem a joggyakorlatban, sem a bűnmegelőzés területén hatékony módszerek nem fellelhetők. A férfiprostitúció, miután számaránya miatt nem jelent közvetlen társadalmi veszélyt, minden vonatkozásban (jogi, áldozatvédelmi, politikai stb.) mellőzött kérdés.

3. HARMADIK FŐIRÁNY: BŰNÖZÉSKONTROLL

Szabó Judit:

Harmadlagos megelőzés és kilépés fiatalkorú pártfogoltak körében

E feltáró kvalitatív kutatás célja annak feltérképezése volt, hogyan érvényesül a harmadlagos megelőzés célkitűzése és gyakorlata a pártfogó felügyelet végrehajtása során. A kutatás a releváns nemzetközi szakirodalom áttekintésén kívül jogszabály- és dokumentumelemzésre, továbbá félig strukturált interjúkból, egy kérdőívből és egy fókuszcsoporthoz tartozó empirikus adatokra épül. A kutatási beszámolóban áttekintem és elemzem egyrészt a hazai pártfogó felügyelői munkának a bűnisméltés megelőzésére, illetve dezisztencia elősegítésére irányuló normatív és gyakorlati vonatkozásait, másrészt a pártfogoltaknak a kilépéssel, reintegrációval, illetve a pártfogó felügyelettel kapcsolatos percepcióit, tapasztalatait és attitűdjeit. A két évre tervezett kutatás első évében a releváns szakirodalom feldolgozására és a kutatás módszereinek kidolgozására került sor. Az empirikus munka 2014 első felében zajlott le, amelynek során egy fókuszcsoporthoz került megrendezésre, 12 egyéni interjú készült pártfogó felügyelővel, 41 egyéni interjút vettem fel pártfogoltakkal, és 30 pártfogó felügyelő töltötte ki a tevékenységükre vonatkozó strukturált kérdőívet. E feltáró kvalitatív kutatás eredményei képezhetik majd a bűnisméltés megelőzését célzó pártfogói gyakorlat és a pártfogó felügyelet bünelkövetői karrierből történő kilépésben játszott szerepének differenciáltabb és módszertanilag összetettebb vizsgálatára irányuló jövőbeli kutatások kiindulópontját. Bízom benne továbbá, hogy a kutatás eredményei egyfajta visszajelzésül szolgálnak egyrészt a pártfogó felügyelők, másrészt az illetékes döntéshozók számára annak érdekében, hogy ez a rengeteg lehetőséget magában rejtő intézkedés hatékonyabban tudjon érvényesülni.

Kó József:

Etnikai nyilvántartás a nemzetközi bűnügyi statisztikában

Az elemzés elsősorban nemzetközi példákon keresztül mutatja be az etnikai nyilvántartások szerepét, jelentőségét. A nyilvántartások bemutatása bizonyítja, hogy önmagukban a statisztikák semlegesek, ami problémát okozhat, az a felhasználásuk. Vannak példák mind a pozitív, mind a visszaélészerű felhasználásra. A különböző országok gyakorlatán keresztül nyomon követhetjük a látható és a rejtett kisebbségek nyilvántartásával kapcsolatos problémákat. Az elemzés elsősorban a metodológiai nehézségekre és azok lehetséges megoldási módjára fókuszál, de egy ilyen érzékeny területen nem kerülhetők meg teljesen a politikai, ideológiai kérdések sem. A bűnügyi nyilvántartás egy különösen érzékeny területe az etnikai statisztikáknak. A bemutatott

módszerek segítségével a felmerülő módszertani problémák megoldhatók, ill. korlátok közé szoríthatók, más kérdés, hogy érdemes-e, vagy kell-e ilyen jellegű statisztikát felállítani.

Kó József:

Jogi személyek körében végzett viktimológiai vizsgálatok módszertani problémái

A kutatás azt a célt igyekszik elérni, hogy egy adott területen egy adott időszakban megbecsülhető legyen a megtörtént bűncselekmények volumene. A bűncselekmények jelentős részét jogi személyiséggel rendelkező szervezetek sérelmére követik el. E terület felderítése nélkül nem adható reális becslés a bűncselekmények számára vonatkozóan. Ennek ellenére sem hazai, sem nemzetközi példa nincs a terület egészét felölelő viktimológiai vizsgálatokra. Ez a terület a kriminológia fehérfoltja.

A speciális célcsoport miatt a szokásos eszközök csak részben, vagy korlátozásokkal alkalmazhatóak. A kutatás célja az volt, hogy kialakítható legyen egy olyan metodika, melynek felhasználásával eredményesen és érvényesen vizsgálható ez a terület. A levezetésre került elméleti modell felhasználásával és a lefektetett szabályok betartásával valószínűleg megbízható vizsgálatokat lehet végezni ezen a speciális területen. De a bemutatott modell csak egy elméleti konstrukció, melyet még alá kell vetni a gyakorlat próbájának.

Kármán Gabriella:

A kriminalisztikai szakértői vélemények nemzetközi felhasználhatóságának tényezői

A szakértői bizonyítás jelentőségének növekedése a büntető igazságszolgáltatásban világszerte a szakmai közvélemény figyelmének középpontjába emelte azt a kérdést, hogy melyek a szakértői bizonyítás hitelt érdemlőségének tényezői, illetve hogyan felelnek meg ezeknek a követelményeknek a különböző szakértői területek.

A tudományos megalapozottság követelményéről – természetéből eredően – nemzetközi szinten egységes értelemben folyik az eszmecsere. A gyakorlatban a több országot érintő büntetőügyekben a bizonyítékok beszerzésének és felhasználásának természettudományos szempontja mellett a jogi megoldások optimalizálása jelent mindmáig kihívást.

A kutatás célja: a kriminalisztikai szakértés hitelt érdemlőségének aktuális feltételrendszerét több éve számos szempontból tárgyaló, átfogó kutatás nemzetközi – ezen belül is elsősorban az európai – jogi vetületeinek vizsgálata, összefoglalása. A bűnügyi együttműködés lehetőségei a bizonyítás kapcsán éppen változásban vannak, a jelenlegi helyzetkép felvázolása a jogalkalmazás számára hasznos információkat nyújthat.

A kutatás lépései

A kiindulópont különböző büntetőeljárásai, illetve bizonyítási rendszerek jellemzőinek összetevése volt. A határokon átnyúló bizonyítás-felvétel elveinek tárgyalása európai és nemzetközi jogforrások alapján történt, egészen a büntetőügyekben kibocsátott európai nyomozási határozatról szóló Európai Parlament és Tanács 2014/41/EU irányelvéig (2014. április 3.), amely a kölcsönös elismerés elvén alapuló, átfogó bizonyítás-felvételi rendszer feltételeit teremti meg. Ezt követte, ebből kiindulva a bizonyítékok felhasználhatóságának a nemzetközi jogi dokumentumokban kevésbé tárgyalt feltételeinek elemzése, különös tekintettel a kriminalisztikai szakértői véleményekre.

A kutatás főbb megállapításai, következtetések

A nemzetközi bűnügyi együttműködés kezdetben kizárólag a bűnügyi jogsegély útján zajlott. A kölcsönös elismerés elve korán megjelent Európában, azonban csak lassan hódított tért. Az ez évben elfogadott európai nyomozási határozatról szóló irányelv a kölcsönös elismerés elvén alapszik, elsődleges célja a más tagállamokban történő gyors és egyszerű bizonyítás-felvétel megteremtése, a korábbi széttagozott rendszer felváltása egy egységes eljárással. A bizonyítékok határokon túli felhasználásáról az európai dokumentumok kevésbé ejtenek szót. Az „Európai Forenzikus Tudomány 2020” elképzelés egy következő lépés lehet a folyamatban: egy olyan egységes térség létrehozását célozza, ahol a bűnüldözés érdekében végzett forenzikus tevékenységek is egyenértékűek a bizonyítékok felhasználása szemszögéből. A cél eléréséhez szükséges intézkedések megtétele, a feltételek megvalósítása elkezdődött.

Barabás Tünde – Windt Szandra:

A bv. szervezet személyi állományára vonatkozó kutatás lehetőségei (TÁMOP 5.6.3. kiemelt projekt)

„A fogvatartottak többszakaszos, társadalmi és munkaerőpiaci reintegrációja és az intenzív utógondozás modellje” című, TÁMOP-5.6.3 projekt keretén belül két kutatás lebonyolítására adódott lehetőség. Ennek keretében a *„Büntetés-végrehajtási intézetek személyi állományának vizsgálata”* című blokkba, amelynek a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága a megvalósítója, az Országos Kriminológiai Intézet két kutatóját, Barabás A. Tündét és Windt Szandrárt kérték fel, hogy külső szakértőként a munkacsoport munkájában vegyenek részt.

Számos nemzetközi tanulmány foglalkozik azzal, hogy a büntetés-végrehajtás szervezetében egyes munkakörök gyakorlóit (elsősorban biztonsági és nevelési állomány) között töréspontok és feszültségcök figyelhetők meg. Ezek a töréspontok sokszor túlnyúlnak a börtönök falain. Az ilyen jellegű szervezeti anomáliák kihatással vannak a feladatellátás hatékonyságára, az állomány egymás közötti és a fogvatartottakkal való közvetlen kommunikációs helyzetét is negatívan befolyásolhatják. A feszültséget maguk a fogvatartottak is érzékelik, ami további problémákat generálhat a munkavégzés terén. A kutatás célja a büntetés-végrehajtási intézetek személyi állományának (a fogvatartottakkal közvetlenül érintkező állománytagok) általános attitűd-, motivációs-, egyes szakmai csoportok (nevelő, körlet-főfelügyelő, körletfelügyelő, biztonsági felügyelő) együttműködésének, az egymás közötti kommunikáció hatékonyságának, kollegiális viszonyának, valamint a fogvatartottakkal kapcsolatos percepció, kommunikációs eszközök, motivációs, mozgósítási technikák és az intézményi struktúrában elfoglalt helyének vizsgálata. A három évre tervezett kutatás elemei: szakirodalmi feldolgozás, fókuszcsoportos, országos reprezentatív vizsgálat, ún. modellkörlet kialakítása, működésének értékelése, záró tanulmány készítése. A kísérleti modellkörlet célja, hogy a személyi állomány attitűdjeiből, valamint a szervezeti struktúrából fakadó hatásokat, illetve ezen hatásokra visszavezethető diszfunkciókra adott megoldási alternatívák jellegét, eredményességét le lehessen modellezni. A 2013 májusában az OKRI-ban lezajlott négy fókuszcsoportos megbeszélés célja az volt, hogy feltárjuk azokat a gócpontokat, amelyek a 2014 során lefolytatott kérdőíves kutatást készítik elő. Az OKRI kutatói részt vettek a kérdőív, illetve az azt követő interjúkkal megvalósuló kutatás előkészítésében, amelyet a büntetés-végrehajtási szervezet személyi állományának körében a BVOP egy külső cég bevonásával végre is hajtott. Ezzel egyidőben a modell körlet megvalósításába bevont Szegedi Fegyház és Börtön kijelölt körletének dolgozóival mélyinterjúk készültek.

Kiss Anna:

Ügyészi szerep a jogsértők felelősségre vonásában és a polgárok jogainak védelmében

A kutatás az ügyész büntetőeljárásban betöltött sokoldalú szerepével foglalkozik.

A kutatás alapján készült tanulmány egyrészt az 1998. évi XIX. törvény módosításainak megfelelően, másrészt pedig a büntetőeljárás szakaszai alapján tekinti át az ügyész feladatait, ezen belül is hangsúlyozva kettős szerepét, mely a vádfunkció mellett a polgárok jogainak védelmét is magában foglalja.

Az ügyész – mint közvádoló – a legalitás elvének megfelelően, fő szabályként köteles vádat emelni, de emellett egyre gyakrabban érvényesül az oportunitás és az ehhez kapcsolódó diszkrecionális vádemelés elve, mely a büntetőhatalom megosztásával és az ügyész igazságszolgáltatásban betöltött szerepének erősödésével jár. Az ehhez kapcsolódó jogintézmények részletes elemzése a dolgozat részét képezi.

Az ügyész másik szerepével kapcsolatban a tanulmány kitér azokra a nemzetközi ajánlásokra, amelyek a polgárok jogainak védelmét tüzték célul.

Az emberi jogok érvényesítése szintén szerepel az ügyész feladatai között, ennek bemutatása a kutatásnak ugyanúgy tárgya, mint a jogsértők felelősségre vonása érdekében tett erőfeszítések.

4. NEGYEDIK FŐIRÁNY: KIEMELKEDŐ VAGY VESZÉLYES BŰNCSELEKMÉNYEK, BŰNELKÖVETŐK

Nagy László Tibor – Bolyky Orsolya:

Az eljárás megszüntetésével vagy felfüggesztésével befejezett több ember sérelmére elkövetett emberölési ügyek vizsgálata

A kutatás célja

A tavalyi évben lefolytatott „*Több ember sérelmére elkövetett emberölések vizsgálata*” című kutatás kiegészítéseként az idei vizsgálat azokat a több ember sérelmére megvalósított emberölési ügyeket elemzi, amelyek nem jutottak bírói szakaszba, mivel a nyomozást megszüntették a terhelt halála vagy a bűnössége megállapíthatóságának hiánya miatt, vagy a nyomozást felfüggesztették, mivel az elkövető kiléte nem volt megállapítható. A kutatásban szereplő minta a 2000-től 2012-ig tartó időszakban befejezett ügyek vizsgálatára terjed ki. Összesen 28 bűnügy került a mintánkba.

Hipotézisünk szerint, az elkövető halálával végződő ügyek többsége a kiterjesztett öngyilkosságot, azaz többnyire a családtagok sérelmére elkövetett emberöléseket takarja, míg a tettes ismeretlenül maradása főként a külföldi – különösen kínai, arab nemzetiségű – állampolgárok sérelmére megvalósított cselekmények esetében fordul elő.

A kutatás menete és módszere

A rendelkezésünkre álló iratokat – joghallgatók bevonásával – kérdőíves módszerrel feldolgoztuk, majd a kapott eredményeket – SPSS programmal történt összesítésük után – elemeztük.

Kutatási eredmények

A vizsgált ügyek az eljárás befejezéséről szóló határozat szempontjából a következőképpen csoportosíthatók: az eljárás megszüntetése az elkövető halála miatt (16 ügy); az eljárás meg-

szüntetése vagy felfüggesztése ismeretlen elkövető miatt (8 ügy); a nyomozás megszüntetése jogos védelem miatt (1 ügy); az eljárás megszüntetése bizonyítottság hiánya miatt (3 ügy).

Az *ügyek típusa* szerint leggyakoribb a kiterjesztett öngyilkosság jellegű bűncselekmény volt (57,1%), de emellett a konfliktusos, a szituatív és az ismeretlen motívumú cselekmények is megjelentek. A vizsgált időszakban összesen 11 ügyben nem került sor büntetőjogi felelősség megállapítására, vagy azért, mert az elkövető ismeretlen maradt, vagy azért, mert nem volt bizonyítható, hogy a gyanúsított követte el az ölési cselekményt.

A beszámolóban *ismert elkövetőkként* említett személyek (22 fő) összetétele a következőképpen alakult: elhunyt elkövetők (16 fő); gyanúsítottak (3 fő); lehetséges elkövetők, akiknek személye felmerült a nyomozás során, de nem váltak gyanúsítottá sem (3 fő). Az elhunyt elkövetők közül tizenketten „sikeres” öngyilkosságot, ketten pedig annak kísérletét követték el a cselekményüket követően, de pszichiátriai kezelésük során – rövid időn belül – ismeretlen okból ők is elhunytak. Egy elkövető feltehetően balesetben halt meg, egy személy pedig előzetes letartóztatása alatt vesztette életét, ennek oka szintén nem derült ki.

Az *elkövetői motívumok a sértettek arányában* a következőképpen alakultak: leggyakoribb motívum a féltékenység, illetve a bosszú volt (42,5%), az elkövető elkeseredése, krízise (15%); az elkövető téveszmés elmebetegsége – általában skizofréniája – miatt (12,5%). Két eset kivételével a felderített cselekményekre nem volt jellemző a társas elkövetés.

A vizsgált ügyekben összesen 65 *sértett* szerepelt. Legtöbbször két sértettje volt a cselekményeknek (75%) és jellemzően mindkét sértett sérelmére befejezett emberölés valósult meg. A legtöbb sértett 31–49 éves volt, amelynek oka lehet, hogy a családi konfliktusok ebben az életkorban tetőznek (leggyakrabban családon belül valósult meg a bűncselekmény). A sértettek 47,7%-ának sérelmére löfegyverrel követték el a cselekményt – szemben az ítélettel zárult ügyekkel, ahol a löfegyverhasználat „csupán” 16,3%-ban fordult elő –, ez magyarázhatja a befejezett emberölések nagy arányát, illetve a tettes ismeretlenül maradását. A löfegyver használata mindenképpen elősegítheti a véletlenszerű, ok nélküli öldöklés előfordulását.

Sárik Eszter – Bolyky Orsolya:

Felmentő ítélettel vagy nyomozás megszüntetéssel befejezett, fiatalok és fiatal felnőttek által elkövetett emberölési ügyek vizsgálata

A kutatás célja

A fiatalok és fiatal felnőttek (14–24 évesek) által elkövetett szándékos emberölések bűnösséget megállapító ítélettel végződő bűnügyek aktáinak elemzése a tavalyi évben zárult le. Ennek kiegészítéseként az ugyanezen korosztály által megvalósított, de felmentő ítélettel vagy nyomozás megszüntetésével befejezett bűnügyek vizsgálatát végeztük el. A bizonyítási eljárás alakulása kiemelkedő figyelmet érdemel a bizonyítottság hiánya miatt megszüntetett, valamint a bűncselekmény hiányában megszüntetett ügyekben.

A kutatás hipotézise

Feltételezésünk szerint a vizsgálandó felmentéssel végződő ügyek elkövetőinek beszámítási képessége hiányzott a bűncselekmény elkövetésekor, azaz a felmentés oka az elkövető kóros elmeállapota volt. A nyomozás megszüntetésének oka – előfeltevésünk szerint – az elkövető halála vagy bizonyítottság hiánya lehetett.

A kutatás menete és módszere

Az akták bekérésének engedélyezésére vonatkozó kérelmet 2014 januárjában küldtük el. A beérkezést követően az aktában található iratok (ítéletek, kihallgatási jegyzőkönyvek, szakértői vélemények) alapján az alap kutatáshoz is használt kérdőíveket töltöttük ki, majd az adato-

kat excel táblázatban rögzítettük. Az adatok táblázatokba foglalása után az összefüggéseket, észrevételeket kutatási beszámoló formájában foglaltuk össze.

Kutatási eredményeink

A kutatásunkban megjelölt időszakban (2005–2009. évek) és a vizsgált korosztályban (14–24 éves elkövetők) 12 ügyben, összesen 13 elkövetővel szemben került sor az eljárás megszüntetésére vagy az elkövető felmentésére. Ebből látható, hogy ezekben az ügyekben a társas elkövetés nem jellemző, csupán egyetlen esetben fordult elő és ebben az ügyben szerepelt az egyetlen női elkövető is. A terheltek között 3 fiataikorú (17 éves) és 9 fiatal felnőtt szerepelt. 4 ügyben következett be a sértett halála, azaz vált befejezetté az emberölés, a többi ügyben a cselekmény kísérleti szakaszban maradt.

A terheltek többségének a beszámítási képessége teljes volt, négyen kóros elmeállapotban követték el cselekményüket és egy elkövető beszámítási képessége volt enyhén korlátozott. A bűncselekmény motívumai között egyenlő arányban fordult elő a nyereségvágy, az indulat, a védekező jellegű cselekmény és a téveszme. A vizsgált terheltek mindegyike – egy főről nincsen adatunk – az alapmintához hasonlóan iskolakerülő, magatartás- és tanulászavarral küzdő „problémás” gyermek volt. Az őket körülvevő kockázati tényezők arra mutatnak, hogy bár többüket bizonyítékok hiányában vagy jogos védelem címén felmentették, a bűncselekményi szituációba keveredés kockázata esetükben mindenképpen magas.

Következtetések

Kutatásunkból kiderült, hogy a magyar bírói gyakorlat következetes abban, hogy közvetlen bizonyítékok hiányában nem állapít meg bűnösséget. A bizonyítékok elfogadhatatlanná tételében többször szerepet játszott a nyomozó hatóság eljáró tagjainak magatartása. A megbízott védő hatékonysága vitathatatlan az ügy kimenetele szempontjából. A kutatás során keletkezett általános benyomásunk alapján megállapítjuk, hogy az ügyészégi gyakorlat ugyanazon tényállás kapcsán felmerülő több minősítési lehetőség közül általában a súlyosabb mellett dönt, de előfordult, hogy a tárgyalási szakaszban feltárt újabb bizonyítékok alapján a kevésbé súlyos bűncselekményre változtatta a vádat.

II. AZ ÜGYÉSZSÉG ÁLTAL KEZDEMÉNYEZETT MUNKATERVI KUTATÁSOK

II.1. A LEGFŐBB ÜGYÉSZSÉG ÁLTAL KEZDEMÉNYEZETT KUTATÁSOK

Kerezsi Klára – Szabó Judit:

A pártfogó felügyelet szerepe a bűnmegelőzésben I.

Mivel az Országos Kriminológiai Intézetben 2014-ben zárult le egy másik kutatás, amely részletesen foglalkozik a Pártfogó Felügyelői Szolgálat bűnismétlés megelőzésében betöltött szerepével és az ennek érvényesülését akadályozó tényezőkkel, ebben a kutatásunkban elsősorban a tárgyalt jogintézményt érintő néhány jelentősebb változással – a megelőző pártfogással és a kockázatértékeléssel – foglalkozunk. Mind a megelőző pártfogás, mind a kockázatértékelés számos olyan jogi és szakmai kérdést vet fel, amelyek a pártfogó felügyeletnek a bűnmegelőzésben betöltött szerepére is hatással vannak. Kutatási jelentésünkben e kérdéseket, illetve problémás pontokat tekintjük át és elemezzük. A kutatásban a releváns hazai és nemzetközi *szakirodalom szisztematikus áttekintése* mellett a *dogmatikai elemzés* módszerét és a *történeti módszert* alkalmazzuk.

A megelőző pártfogásra vonatkozó, 2015. január 1-jén hatályba lépő rendelkezések ismertetését és az intézmény történeti gyökereinek bemutatását követően röviden áttekintjük a hazai

gyermekvédelmi és igazságszolgáltatási intézményrendszer legégetőbb problémáit, kitérünk a releváns nemzetközi szabályozásra és trendekre, valamint megvizsgáljuk, hogyan illeszkedik a tárgyalt intézmény a hazai jogrendszerbe és a bűnmegelőzés rendszerébe. A kockázatértékelés módszertani hátterének felvázolása érdekében a nemzetközi szakirodalom alapján áttekintjük e gyakorlat fejlődésének lépéseit, a kockázatértékelési eszközök típusait, valamint az alkalmazásukkal kapcsolatos jogi és módszertani aggályokat.

Kutatásunk főbb következtetései a következők:

- A megelőző pártfogás büntető-igazságszolgáltatási intézményként való kialakítása elmentéses a gyermeki jogokkal, az ártatlanság védelmének büntetőeljárás garanciájával.
- A megelőző pártfogás eszközrendszerét tekintve nem illeszthető be a nemzetközi szabályozás által vázolt beavatkozási formák sorába, célcsoportját tekintve pedig nem illeszkedik a kijelölt kezelő intézmények profiljához.
- A megelőző pártfogás ebben a formában lényegében csak súlyos *közigazgatási kényszerintézkedésként* értelmezhető, amelynek végrehajtása kapcsán komoly illetékességi és intézményrendszeri problémákkal kell számolni.
- A statisztikai alapú kockázatértékelésre alkalmas eszköz kialakításhoz olyan, szigorú módszertani alapokon álló, longitudinális kutatásból származó empirikus eredményekre volna szükség, amilyenek hazánkban nem állnak rendelkezésre. Ezért kérdéses a majdan kialakított gyakorlat megbízhatósága, amely a módszertani problémákon túlmutató jogi aggályokat is felvet.

Kutatási beszámolóinkat a nemzetközi gyakorlat tervezett változásainak ismertetésével zárjuk abban a reményben, hogy a pártfogás bűnmegelőzési hatékonyságának erősítését célzó javaslatok a jövőben hazánkban is termékeny talajra hullnak.

Mészáros Ádám – Bárd Petra:

A jogos védelem elvi és gyakorlati problémái

A Legfőbb Ügyészség által kezdeményezett kutatás célja azoknak az elvi és gyakorlati problémáknak a feltárása volt, amelyek a jogos védelem alkalmazása körében jelentkeznek. A kutatási téma abba a folyamatba illeszkedik, amely 2008-ban kezdődött: ebben az évben az OKRI felvette munkatervébe „*A büntetőjogi felelősség aktuális kérdései. Társadalomra veszélyesség és büntetőjog-ellenesség*” című kutatást, majd 2010-ben a kutatási téma folytatásaként, és az időközben bekövetkezett jogszabályi változásokra (2009. évi LXXX. törvény) figyelemmel „*A büntetőjogi felelősség aktuális kérdései 2. A megelőző jogos védelem*” című kutatást. Mivel ez utóbbi a jogszabályi változásokra igyekezett mihamarabb reagálni, akkor nem vált lehetővé az új szabályok gyakorlatának, hatályosulásának vizsgálata, sem a jogos védelem „alapesete”, sem a megelőző jogos védelem tekintetében. A 2012. évi C. törvény fenntartotta a 2009-es módosítás eredményeit, mindemellett törvényi vélelmet állított fel az ún. szituációs jogos védelem eseteire [22. § (2) bek.]. A részben új szabályozás megteremtette nem csak a lehetőségét, hanem a szükségességét is egy átfogó kutatásnak. A kutatási hipotézis szerint a 2009. évi törvénymódosítás óta eltelt négy év alatt sort kellett keríteni a jogos védelem megváltozott szabályainak az alkalmazására, értve ezalatt a megelőző és a szituációs jogos védelem eseteit is. A kutatás empirikus szakaszának célja éppen ezért a jogos védelem és a megelőző jogos védelem tárgykörébe tartozó, a 2009. évi LXXX. törvény hatálybalépése óta keletkezett, illetve elbírált, illetőleg a szituációs jogos védelemmel kapcsolatos ügyek vizsgálata volt.

Az eredmények közül az egységes jogértelmezés és joggyakorlat hiánya emelendő ki, különösen a következő területeken:

- az arányosság szerepe és értelmezése a jogos védelem kapcsán,

- a kitérés kötelezettség és a szituációs jogos védelem szabályainak alkalmazási kényszere, tekintettel a Btk. időbeli hatályának szabályára is,
- az ismeretlen tettel, illetve a meg nem gyanúsított személlyel szemben hozott nyomozást megszüntető határozatok (jogos védelem címén),
- a védekező cselekmény garázdasággénti minősítése, illetve a garázdaság és a testi sértés viszonya a jogos védelem kapcsán.

Külön figyelmet fordított a kutatás a megelőző jogos védelem intézményére. A magyar jogalkotó 2009-ben a vagyoni védelmi eszközök üzemeltetőjének büntetőjogi felelősségét mérséklendő létrehozott egy új jogintézményt, az ún. megelőző jogos védelmet, amelyet egy a sértettek fokozottabb büntetőjogi védelmét szolgáló Btk. módosítás rendelkezései között vezetett be. Bevezetése óta egyetlen védekező sem hivatkozott sikerrel e büntetendőséget kizáró okra, egyetlen ügyben sem alkalmazták, senkit nem mentett meg a büntetőjogi felelősségre vonás alól. A tanulmány a jogintézmény működésképtelenségének okait vizsgálta; következtetése, hogy a jogalkotó csak látszólag felelt meg a társadalmi kívánalomnak, hogy a bűnüldözés kudarca esetén a védekezőnek átadja a bűnmegelőzés és a védekezés lehetőségét. A bűnüldözés tehetetlenségének kompenzálására szánt megoldást olyannyira szűken szabta meg, hogy azzal az állam erőszak-monopóliumát ne fenyegetse. Egy jogállamban a törvényhozó nem is tehet másképp, minden ezzel ellentétes megoldás a magánbosszú állami szentesítése volna. Ezzel azonban gyakorlatilag használhatatlanná tette a problémára szánt gyógyírt, amelynek működésképtelensége hosszú távon nem csökkenti, hanem fokozhatja a bűnüldözés tehetetlensége miatti társadalmi frusztrációt.

Kiss Anna – Barabás A. Tünde – Mészáros Ádám:

A tárgyalást kiváltó megoldások és ezek hatékonysága a hazai és az európai büntetőeljárásokban. Elterelési lehetőségek

Európában egyre nagyobb hangsúly kerül a Be. gyorsítására, egyszerűsítésére, ezért olyan jogintézmények működését teszik lehetővé az egyes államok, melyek igyekeznek az eljárást hatékonyabbá tenni. A bírói eljárást kiváltó megoldások esetében az ügyész a főszerep (eljárás megszüntetése, megrovás, vádemelés részbeni mellőzése, vádhalasztás, közvetítői eljárás, lemondás a tárgyalásról). Léteznek olyan jogintézmények is, melyek a bírói szakaszt nem kikerülve, de a hagyományos értelemben vett tárgyalás elmaradásával képesek egyszerűsíteni/gyorsítani az eljárást (bírói elé állítás, tárgyalás mellőzése, a bíróság által alkalmazott mediáció).

A tárgyalást kiváltó megoldások keresésének több oka van. Mivel a hagyományos büntetőeljárás legtöbbször bonyolult és hosszú ideig tart, ezért egyrészt sérti az Európai Emberi Jogi Egyezményben foglalt ún. ésszerű időn belüli eljárás kívánalmát, másrészt pedig költséges is. Az eljárás hatékonyságának kérdése felveti az egyszerűsítő és gyorsító jogintézmények további megvalósíthatóságát. Emellett a sértetti érdekek előtérbe kerülése és a resztoratív igazságszolgáltatás igénye szintén magával hozta az egyben egyszerűsítést is szolgáló megoldásokat, amelyek a sérelmet szenvedett fél bevonását lehetőleg az eljárás kezdeti szakaszaiban teszik lehetővé, elkerülve így a szokásos bírósági eljárást és döntéshozatalt.

A tárgyalást kiváltó megoldások egy részét az oportunitás elvének alkalmazása teszi lehetővé, más részük pedig sommás eljárás keretében valósítható meg.

Az elterelési lehetőségekre az egyes országokban az eljárás különböző szakaszaiban van mód, többnyire a bírósági tárgyalás előtt, de egyes fajtáira a későbbiekben is sor kerülhet.

A kutatás több oldalról, a büntetőeljárás jog, a büntetőjog, valamint a kriminológia szemszögéből vizsgálja a kérdést. Foglalkozik az elterelés lehetséges módjaival, valamint az európai országokban alkalmazott megoldásaival. Bemutatja a legújabb európai eredményeket és tendenciákat. A kutatás kitér arra is, hogy a Be. gyorsítása önmagában nem elégséges eszköze a hatékony bűnüldözés megteremtésének; a felderíthetőségnek, valamint a bizonyíthatóságnak is szerepe van itt, gátját szabja továbbá az állam nemzetközi kötelezettségvállalásaiból eredő emberi jogok tisztelete és betartása.

II.2. MEGYEI FŐÜGYÉSZSÉGEK ÁLTAL KEZDEMÉNYEZETT KUTATÁSOK

Tamási Erzsébet:

A prostitúciós, illetve az ahhoz kapcsolódó bűncselekmények bizonyítási nehézségei

A kutatás feladata az volt, hogy összegyűjtse a prostitúcióhoz fűződő bűncselekmények bizonyítási nehézségeit, megállapítsa, hogy milyen változások történtek és milyen változtatások lehetségesek annak érdekében, hogy a prostitúcióhoz fűződő bűncselekmények elkövetőit nagyobb számban ítéljék el. A vizsgálat arra a koncepcióra épült, miszerint a vádemeléssel és ítélettel záruló ügyekben a bizonyíthatóság nem kérdéses, a kutatásnak a megszüntetésekre és azok okaira kell irányulnia.

A kutatás módszere

A fővárosban a 2012. és 2013. évi, a prostitúcióhoz kapcsolódó 59 ügyben keletkezett bűncselekmények házi iratait és nyomozati anyagait választottuk ki, összesen 40 ügyirat érkezett be. Az aktafeldolgozás mellett statisztikai elemzés is készült, országos összehasonlítással. Sor került a 2013. évi, a bűncselekménykörre vonatkozó Btk.-változás hatásának az összegzésére is. Több interjú készült a jogdogmatikában és a jogalkalmazás területén jártas gyakorlati szakemberekkel és a BRFK munkatársaival.

A kutatás lépései

A kutatás három oldalról vizsgálta a prostitúciós bűncselekmények bizonyíthatóságának problémáit:

1. A jogszabályi változások lehetséges hatása a prostitúcióhoz kapcsolódó bűncselekmények bizonyíthatósága szempontjából.
2. Az elmúlt két évben (2012 és 2013) Budapesten elkövetett prostitúciós bűncselekmények aktavizsgálatából megállapítható bizonyíthatóság menete.
3. A prostitúcióval foglalkozó elméleti és gyakorlati szakemberek (rendőrök, ügyészek és jogtudósok) véleménye e bűncselekmények bizonyíthatóságának megerősíthetőségéről.

A kutatás eredményei, következtetések

A 2012–2013. években a fővárosban a regisztrált, prostitúcióhoz kapcsolódó bűncselekmények bizonyíthatóságának szempontjából történt vizsgálat a következőket állapította meg:

1. A statisztikák szerint az effajta regisztrált bűncselekmények száma csökkent az elmúlt közel másfél évtizedben. A megszüntetéssel végződő ügyek száma megközelítőleg azonos a vádemeléssel zárultakéval, ami korántsem azt bizonyítja, hogy nem követik el őket, hanem mindössze annyit, hogy a latencia most és mindig is a prostitúció titkosságából következő lényegi jellemző.
2. A bizonyíthatóság már az ügyek első fázisában kérdéses, a nyomozati szakban az ügyek fele megszüntetéssel végződik. A latencia következménye a felderítések hiá-

nyában és alacsony hatékonyságában, valamint a lanyha feljelentési hajlandóságban ölt testet.

3. A nyomozások sikertelensége mögött a tanúvallomásokból szerezhető információk igazolhatatlansága, a vallomások bizonytalansága, visszavonása, megmásítása áll. A részletekbe menő nyomozás idő-, ember- és pénzigényes, a nagyobb sikerekkel kecsgetető fedett nyomozásra alig van lehetőség.
4. A jogi keret, a 2013. évi hatályos új Btk. nem gátolja a bizonyíthatóságot, a tényállások dogmatikai szerkezete és rendszere nem akadályozza a hatékonyabb gyakorlatnak. Kivéve a 18 évesnél fiatalabbakkal kapcsolatos tényállásokat, amelyekről tudni lehet, hogy a több tényállásban is rögzített, keveredő és a különböző szempontból is átfedést mutató állapot kihat az elhatárolásokra, a tényállási besorolásokra, és zavart okozhat a büntetési tételek kiszabásánál.

A prostitúcióval kapcsolatos jelenlegi nehézségek tetejére az 1999. évi LXXV., úgynevezett prostitúciós törvény teszi fel a koronát. Nem történt meg a törvényben előírt és az önkormányzatok számára meghatározott türelmi zónák kijelölése. Így a főként utcai prostituáltak számára nincs biztonságos, infrastruktúrával ellátott működési terület, helyette folyamatos rendőri ellenőrzésnek, óriási pénzbüntetéseknél, sőt elzárásoknak vannak kitéve. A prostituáltak és az „élősdiek” közötti érdekszövetség megerősödik, kiszolgáltatottságuk növekszik, így aligha fordulnak kihasználóik, „munkaadóik” vagy éppen a klienseik ellen.

2014-ben egyértelművé vált, hogy a prostitúció átstrukturálódott, az utcai prostitúció különböző zárt intézményekbe, nagy számban külföldre tevődött át. Az internet segítségével új, az igazságszolgáltatás számára sokkal nehezebben követhető formákat öltött, a masszázsszalonok, éjszakai szex-klubok és a régi, magánlakásos rendszerben. A törvény kritikus pontja a bordélyházak kérdése. A New York-i egyezményre hivatkozva az elmúlt húsz évben a prostitúció vállalkozási szintű, üzemszerű intézménye a törvény szerint nem működhetett, miközben burkolt, álcázott formában létezett és létezik.

A kutatás és a megkérdezett szakemberek egybehangzó véleménye szerint az érvényben lévő törvény türelmi zónákra és azok infrastruktúrájára vonatkozó részének újragondolása, és ha kell, akár újraszabályozása, majd azok következetes betartatása változtathatna előnyösen a fennálló helyzeten. Az sem újdonság, hogy valamennyi résztvevő a New York-i egyezmény bordélyokra vonatkozó passzusának felülvizsgálatát javasolná.

Windt Szandra:

Az embercsempészet miatt indult büntetőügyek elméleti elemző vizsgálata

Az illegális migráció és az embercsempészet az utóbbi évtizedben tömegjelenséggé váltak, és a megszorító migrációs politika nem szándékolt melléktermékeiként egyre nagyobb terheket rónak a hazai rendészeti szervekre, valamint a büntető igazságszolgáltatás intézményrendszerére.

Az illegális migrációhoz kapcsolódó jogellenes cselekmények megítélése, az ellenük történő fellépés számos anyagi és eljárásjogi kérdést is felvet, a nyomozó és az ügyész részéről is speciális tudást igényel. A határon átnyúló bűnözés túlhaladta a nemzeti büntetőjog kereteit, ez különösen igaz a kutatás témájául szolgáló deliktum, az embercsempészet esetében: a szervezés jellemzően nem nálunk zajlik, viszont tranzit- és „pihenő”-országként nálunk csapódik le. A nemzetközi értékelések (EUROPOL, SELEC, EU biztonsági stratégiája) egyértelműen rámutatnak arra, hogy az illegális migráció a jövőben tartósan jelen lévő problémaforrás lesz az európai térség számára, melyben Görögország és Törökország jellemző

pólusként szerepel. Magyarország földrajzi elhelyezkedésénél fogva továbbra is meghatározó tranzitállomásként prognosztizálható a dél-kelet-európai térségen keresztül az Európai Unióba utazó illegális migránsok számára.

Ezekre a kérdésekre egy ügyészségi–nyomozó hatósági kerekasztal-beszélgetésen (2014. május 6.) igyekeztünk válaszokat találni. Kiemelten fontos és rendkívül nagy hatással van a hazai szervekre az, hogy Szabadka lett az új európai „elosztó” központ. Sokan vannak a szabadkai erdőben, akik mind arra várnak, hogy hazánkon keresztül az EU-ba jussanak. Jelenleg hazánkban az illegális migrációs nyomás komoly problémát jelent a határokkal rendelkező megyékben szolgáló rendőröknek, ügyészeknek és bírának is. Az embercsempészes bűncselekmény miatt indult büntetőügyek sikerességében rendkívül fontos a nyomozó hatóság eljáró tagjainak szakmai tudása (az ügyek bonyolultságára jellemzően például a tényállás önmagában nem egyértelmű, a csempészek és a csempészett személyek között érzékenységi különbség van stb.).

III. A TUDOMÁNYOS TANÁCS ÁLTAL KEZDEMÉNYEZETT MUNKATERVI KUTATÁSOK

Sárik Eszter:

A cigányság és a vallás kapcsolatának bűnmegelőzési hozadékai

A kutatás hipotézise: A kutatás előzetes feltevése az volt, hogy az istenhit, a vallásosság befolyásolja a veszélyeztetett fiatalok értékrendjét, és az értékrenden keresztül a viselkedést is. Az eredeti kutatási terv értelmében a vallási közösségekben résztvevőket és részt nem vevőket hasonlítottuk volna össze értékrendi, illetőleg bűnelkövetői szempontból, azonban a kutatás alapkérdése a 2014-es év folyamán megfordult és a vizsgálati minta kiszélesedett. Az empirikus elemzésben így két mintacsoportot vettem górcső alá: a gyermekjóléti szolgálat gondozásában lévő veszélyeztetett fiatalokat és javítóintézeti nevelésre ítélt fiatalkorú büntetéseket. A vizsgálat alapkérdése az volt, hogy a 14 és 18 év közötti korosztályban kirajzolódik-e érdemi különbség értékrend és vallásosság szempontjából a veszélyeztetett és a bűncselekményt már elkövetett fiatalok között, és az, hogy az értékrendbeli különbség háttérben releváns tényező-e a megkérdezett nemzetisége. Egyebekben az is a kutatás alaphipotézise volt, hogy a cigány nemzetiségű fiatalok életében a vallásosság fontosabb, mint a többségi társadalomhoz tartozók számára.

A kutatás csatlakozó elemét képezték azok az interjúk, amelyeket a protestáns egyházak, illetőleg az egyháznak nem minősülő vallási közösségek szakreferenseivel készítettem az év folyamán. A beszélgetések célja a protestáns közösségek cigánymissziós tevékenységének megismerése, illetőleg az értékrendi hipotézisek pontosítása volt.

A kutatás módszere: A két részből álló vizsgálat módszertana a kutatási kérdésnek megfelelően eltérő volt. Az empirikus felmérés kérdőívekkel történő adatfelvételt jelentett, amelyben mintacsoportonként összesen hozzávetőlegesen 250-250 fő válaszolt a megfogalmazott kérdésekre. Két kérdőívet alkalmaztunk: az I. számú adatlapban az alapvető demográfiai tényezőkön túl a bűnelkövetés háttérben megjelenő rizikófaktorokra, illetőleg az értékrendet befolyásoló háttértényezőkre voltunk kíváncsiak. A II. számú adatlap segítségével a fiatal értékrendjét szondáztuk, valamint vallásosságára és nemzetiségére kérdeztünk rá. A felmérésben – az érintett korosztályra tekintettel – minden megkérdezett vonatkozásában szülői hozzájáruló nyilatkozatot szereztünk be. A vizsgálat csatlakozó részében a protestáns felekezetek lelkipásztoraival történő beszélgetésben a kötetlen interjú módszerét alkalmaztam.

Megállapítások, következtetések: Az eredmények elemzésekor figyelembe kell venni, hogy az 513 megkérdezett szociológiai értelemben homogénnek tekinthető mintát alkotott. A megkérdezettek 76%-a kapott segítyt, a szülők munkaerőpiaci pozíciója heterogén: a munkabér és az állandó jövedelem aránya elhanyagolható a bevételi források között, a szülők iskolai végzettsége – ahogyan a megkérdezett fiataloké is – alacsony. A megkérdezettek körében nem beszélhetünk stabil családi háttérrel (az elsődleges nevelői közeg folyamatosan változik), a veszekedés a családok felében, a verekedés „csak” a családok negyed részében rendszeres, a vizsgálatba került fiatalok 29%-át pedig valamilyen módon abuzálták.

A kutatás legfontosabb következtetése az volt, hogy a szociológiailag homogénnek tekinthető csoportba tartozó fiatalok értékrendjében nincsen különbség, ha a populációt a nemzetiségi dimenzió mentén vizsgáljuk. Másik alaphipotézisünk – mely szerint a roma és a nem roma fiatalok vallásosságában érdemi különbség rajzolódik ki – igazolást nyert. A magyarok körében több szempontból is erősebb a szekularizáció: a vallási közösséghez tartozás, a vallásosság/nem vallásosság alapkérdésében, illetve a vallásosság egyes dimenzióinak mérésekor is kiderült, hogy a romák számára a vallás fontosabb, mint az azonos társadalmi rétegbe tartozó magyar fiataloknak. Harmadik alaphipotézisünk a vallásosság és az értékrend érdemi összefüggésére vonatkozott, ami szintén beigazolódott: a vallás ténylegesen befolyásolja az egyén értékrendjét, még ha viselkedését – első lépésben és automatikusan – nem is. A magukat vallásosnak mondó fiatalok minden ún. pozitív – társadalmilag elfogadott – értéket magasabbra kalibráltak, mint a többi válaszadó. A vallásos fiatalok számára az ún. klasszikus keresztény értékek (*megbocsátás, Istennek tetsző életet éljek stb.*), valamint a kisközösségi értékek (*szomszédok, rokonok elismerjenek*) nagyobb jelentőséggel bírnak, mint nem vallásos társaik körében. Ez a megállapítás azért is releváns, mert – tudva, hogy a magukat cigány nemzetiségűnek mondó fiatalok körében nagyobb a vallásosság népszerűsége, relevanciája, mint nem roma társaiknál – a vallás nemcsak mint lélektani, spirituális eszköz válhatna fontossá, hanem szerepet kaphatna a kisközösségek megerősítésében és a pozitív kisebbségi identitás fejlesztésében is.

A 2015-ös évben célszerű a kutatást azonos korosztályban, azonban nem veszélyeztetett fiatalok körében elvégezni, az eredmények összehasonlítása céljából.

Barabás Tünde – Windt Szandra:

Szituációs bűnmegelőzés empirikus vizsgálata lakásbetörések elkövetőivel (ORFK-val közös kutatás: „Magyar épületek betörési kockázatának vizsgálata bűnelkövetők közreműködésével”)

A Tudományos Tanács tagja, Prof. Dr. Korinek László kutatási javaslatot fogalmazott meg a „Magyar épületek betörési kockázatának vizsgálata bűnelkövetők közre-működésével” címmel. A Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács megbízásából az Országos Kriminológiai Intézet 2014 január-februárjában empirikus kutatást végzett a betöréses lopás kockázatával és a megelőzés lehetőségeivel kapcsolatban. A hét büntetés-végrehajtási intézetben zajló kutatás – amely egyedülálló volt Magyarországon – során 139 betöréses lopás miatt jogerősen elítélt fogvatartottat kérdeztünk a korábban elkövetett bűncselekményeiről, valamint száz (kilenc kategóriába sorolt) épületről készített fotó bemutatásával mértük fel, vajon milyen szempontok alapján választ célpontot magának a betörő, melyek azok a fontos kritériumok, amiket figyelembe vesz: mi az, ami elriasztja, és mi az, ami csábítja a betörésre.

A kriminálstatisztikai adatok alapján a fővárosban történik a legtöbb lakásbetörés, az okok egyértelműek, itt él a magyar lakosság 20%-a. A vizsgálatunkban ugyanakkor a képek bemutatása során a válaszadó, betöréses lopásért elítélt fogvatartottak a bérházi, a lakótelepi és a

társasházi ingatlanokat nagyon kis számban választották. Az ilyen városi lakások betörésére leginkább a „helyismerettel rendelkező” fővárosiak és a nagyvárosban élők vállalkoztak volna. A falun élő betörők közül mindössze 1-2 olyan személy akadt, aki ezeket a lakástípusokat választotta. A legtöbbször azt említették, hogy a sok lakó és a szomszéd miatt túlságosan nagy a rizikó, kevés menekülő útvonal van, így nem éri meg „bemenni”. A fővárosban élők mintegy 35%-a a bérházat vagy a társasházat jelölték lehetséges célpontként. *„Ilyen környezetben élek, tudom, hogy régi záruk vannak, könnyebb bemenni; elmennék szórakozni, vagy augusztus 20-a a legideálisabb.”*

Egyértelmű az összefüggés a fogvatartott lakókörnyezete és az általa kiválasztott lehetséges célpont között, azzal együtt is, hogy profi vagy kevésbé professzionális betörő válaszolt a kérdéseinkre. A különálló családi házat valamennyi csoport egyaránt magas preferenciával jelezte. A tanya az elvárásoknak megfelelően a községekben és falvakban élő betörők körében a legnépszerűbb, de látható, hogy szinte minden más lakóhelytípusban akadnak személyek, akiknek megjelenik a lehetséges preferenciák között. A kutatás az interjúk elemzését követően konkrét bűnmegelőzési javaslatok megfogalmazásával zárult.

IV. MUNKATERVEN FELÜL MEGVALÓSULT EGYÉB KUTATÁSI FELADATOK

Tamási Erzsébet (Fügedi László, Bódi Tamás, Czillinger Éva, Fügedi Henriette):

Bűncselekmények által hátrányos helyzetbe került és áldozattá vált személyek felzárkóztatása

(az Emberi Erőforrások Minisztériumának projektje keretében)

A kutatás célja és hipotézise

A Fehér Gyűrű Közhasznú Egyesület az áldozatsegítés két speciális területén vizsgálta meg az áldozatok helyzetét és a megsegítésük lehetőségeit, problémáit. Egyfelől a bántalmazás és zaklatás áldozatainak helyzetét, valamint az egyik legvitatottabb, egyúttal mellőzött területet, a prostitúció és az áldozatvédelem kapcsolatát. Tamási Erzsébet a kutatásból két feladatot kapott, a prostitúció és az áldozatvédelem állapotának elemzését, valamint a kutatás zárókiadványának összeállítását és szerkesztését.

A kutatás módszere

A prostitúcióval kapcsolatos kutatás empirikus része egyrészt a Pálhalmi Országos Bv. Intézetben tiltott prostitúció, szexuális szolgáltatásra való felhívás tilalma és egyéb eljárások miatt fogva tartott nők körében végzett, célzatosan a szabályozásra és a segítségre vonatkozó kérdőíves és csoportos, 37 főt érintő megkérdezés volt. Másrészt a vizsgálat a budapesti utcai prostitúció áldozatairól kívánt információkat és adatokat szerezni, mindezt rendőrségi megkérdezések és jelentések, prostituáltakal készített megkérdezések alapján, valamint a segítségben részt vevő szakemberek véleményének összegyűjtésével. Interjúk készültek áldozatvédelmi szakértőkkel, prostituáltakal, civilszervezetek vezetőivel, és segítőcsoportban személyes megfigyelés is történt. Az elemzés a magyarhoz hasonló osztrák prostitúció és áldozatvédelem kapcsolatának tanulságait, valamint a 2011. évi bécsi szabályozás következményeit is bemutatta.

A kutatás eredményei, következtetései

A prostitúció és az áldozatvédelem kapcsolata ideológiai, elméleti viták között zajlik, ezért legtöbbször elvesznek a mindennapok során sérelmeket elszenvedő rászorulóknak. Az áldozatok védelme a prostitúció esetében a vitathatatlan és egyértelmű emberkereskedelemre és gyerekprostitúcióra korlátozódik, de nem terjed ki a prostituáltak más csoportjaira.

A kutatás áttekintette a prostitúció és az áldozatvédelem kapcsolatának jelen helyzetét, sorra vette az ellentmondásokat, a prostituált elkövető és egyben áldozati szerepét, az erkölcsi megítélés hatását, és felmérte a segítői megoldásokat. Az elemzés tanulsága szerint a jogi bizonytalanság, a segítő szervezetek hiánya, a meglévő szervezetek együttműködési képtelensége, a meddő elméleti viták még inkább ellehetetlenítik a prostituáltak helyzetét és segítségüket.

A Fehér Gyűrű Közhasznú Egyesület kutatásának összegzése szerint a bűncselekmények áldozatainak felzárkóztatásához és segítéséhez a szervezetek szakembereinek – különösen a pszichológusok – számának növelésével, a szervezetek közötti együttműködési készség javításával, oktatással és információk átadásával lehet hozzájárulni. Alapvetően szükséges a jogi, elméleti helyzet tisztázása, ahogy egy friss, országos és valamennyi bűncselekményt átfogó tudományos felmérés is, amely nélkül nem lehet közelebb jutni az áldozatok igényeihez, sőt magukhoz az áldozatokhoz sem. Természetesen mindezek általános, többségében régóta hangsúlyozott megállapítások, a konkrét megvalósulási módozatokat egyenként és részletesen, több civil- és állami áldozatvédő szervezetnek együttműködésben kell kidolgoznia.

Deres Petronella:

A testi sértés bűncselekményének egyes szabályozástörténeti kérdései

Az egyén elleni bűncselekményeket illetően a személy elleni bűncselekmények körében a 2005–2013 közötti időszakot vizsgálva megállapítható, hogy ezen tényállásoknak évente megközelítőleg az 50%-a a testi sértés bűncselekménye. Indokoltnak ígérkezett tehát e tényállás szabályozástörténeti változásainak, egyes kiemelt elméleti és gyakorlatban felmerülő kérdéseinek áttekintő elemzése.

A kutatás célja a testi sértés bűncselekménye hazai büntetőjogi szabályozásának áttekintése és az egyes időszakok összehasonlító elemzése volt, hazai jogforrások alapján, kiemelten vizsgálva az életveszélyt okozó testi sértéssel kapcsolatos elméleti és gyakorlati álláspontokat.

A kutatás lépései:

A kiindulópont a testi sértésre vonatkozó magyar szabályozás kezdeteinek tárgyalása, a Csemegi-kódex rendelkezéseinek és a vonatkozó jogalkalmazói gyakorlatnak a több mint egy évszázadot átívelő áttekintése, elemzése, különös tekintettel az életveszélyes sérülés okozásának értékelésére.

Ezt követően, illetve ezzel párhuzamosan a Legfelsőbb Bíróság és a Kúria vonatkozó iránymutatásait, valamint a 1978. évi IV. törvény és a 2012. évi C. törvény rendelkezéseit, továbbá ezen rendelkezések joggyakorlatban megjelenő kihívásait vizsgáltam, figyelemmel de lege ferenda javaslatok bemutatására, megfogalmazására is.

A kutatás főbb megállapításai, következtetések:

Az életveszélyt okozó testi sértés vonatkozásában a jogalkotó egyelőre új megoldást, feloldást nem ad, holott tagadhatatlan, hogy – a jogegységet biztosítani hivatott instrumentumok kötelező iránymutatásai ellenére – a bírósági gyakorlatban máig észlelhető az a jogbizonytalanság, amely az életveszélyt okozó testi sértés tényállása körül 1978 óta kialakult. Az „életveszélyes eszközzel követik el fordulat” beiktatásával talán ki lehetne küszöbölni a téves jogértelmezési gyakorlat törvényi alapját, azonban e megoldással a jogalkalmazónak új kihívásokkal kellene szembenéznie az egyes élet, testi épség elleni ügyek elhatárolási kérdéseinek értékelésénél.

Az életveszélyt okozó testi sértés praeterintencionális alakzata elismerésének létjogosultsága mellett érvelők álláspontja elfogadható, azonban a tényállás szándékos életveszélyt okozó alakzata esetén egyetértek *Kőhalmi László* összegző megállapításával, mely szerint az, hogy egy életveszélyes sérülésbe a sértett nem hal bele, csak egy valamin múlik, ez pedig: a véletlen. Véleményem szerint önmagában az a körülmény, hogy az orvostudomány fejlettségének

köszönhetően az – elkövető által egyenes vagy eshetőleges szándékkal előidézett – életveszélyes állapotba került sértett halálának bekövetkezése több esetben elmarad, nem változtat a tudattartalom vizsgálatából levont ténykövetkeztetések jogkövetkezményén.

Zinner Tibor:

**A Rajk László és társai (valamint az ún. mellékperekben elmarasztaltak)
a Budapesti Népbíróság és a jogutód, valamint a hadbírák előtt**

A kétkötetesre tervezett monográfia második kötetéhez kiegészítő levéltári kutatásokat folytattam. 2013. október 15-én a Saxum Kiadó megjelentette az első kötetet, majd 2014. április 24-én – ugyanennek a kiadónak gondozásában – került bemutatásra a második kötet („A nagy politikai affér” – a Rajk–Brankov-ügy” II., p. 702).

A kétkötetes feldolgozás a Rajk–Brankov-ügyet, a Magyarországon bevezetett totális diktatúra legismertebb büntetőügyét a hazai és a nemzetközi környezetében – beleértve a tengerentúlt is, előzményeivel és máig ható következményeivel mutatja be. A múlt hiteles feltárását úgy szolgálja, hogy a lehető legtöbb, korabeli, fennmaradt vizsgálati és bírósági jegyzőkönyvet, illetve részleteiket felidézi. Az Elbától keletre magyarázatát adja a büntetőítélkezés deformálódásának 1945-től. Feltárja, hogy a hazai börtönvilághoz vezető büntető jogpolitika következményeként miért váltak szükségessé a törvényességi óvásokat, felülvizsgálatokat követő perújítások, különböző – részleges és általános – kegyelmek, majd 1989-től a semmisségi törvények. A büntetőpert a kötődő mellékperekkel együtt tárgyalja.